

УДК 340.12:[(007:316.42):341.123]

РОМАЩЕНКО В. А.,

асистент кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНЕСКО

Анотація. У статті розглянуто основні декларації, програми та принципи правового регулювання інформаційного суспільства, які були прийняті ЮНЕСКО у сфері освіти й науки, а також їх значення та вплив на процес становлення й функціонування інформаційного суспільства у світі загалом. Виділяється окрема міжнародно-універсальна модель правового регулювання інформаційного суспільства міжнародними організаціями.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформація, знання, освіта, інформаційний простір, правове регулювання, ЮНЕСКО, міжнародно-універсальна модель правового регулювання інформаційного суспільства.

Постановка проблеми. Аналіз світового досвіду використання надбань інформаційно-технологічної революції, а саме мережі Інтернет, мобільного зв'язку, персональних комп'ютерів тощо, відкривають небачені можливості для суспільства. Так, великі потенційні можливості сфери інформатизації широко використовуються під час функціонування електронної освіти та в дистанційному навчанні, стають у нагоді для наукових досліджень, які за умов використання інформаційних технологій стають реальними, ближчими до суспільства та вже приносять свої результати – вирішення соціально-економічних питань.

Оскільки на сьогодні одним з основних напрямів розвитку інформаційного суспільства є розвиток освіти й науки, майже всі інформаційно розвинені країни стрімко створюють і розвивають правовий базис регулювання цієї сфери. Так, прийняття необхідних нормативно-правових актів та реалізація низки стратегічних програм і проектів у сфері регулювання інформаційного суспільства означає надолуження згаяного в ключових моментах і галузях освіти, науки й технологічного розвитку, скорочення розриву між розвиненими країнами та наздоганяючими у сфері використання інформаційних технологій і їх правового регулювання, а також зменшення швидкості відставання від країн – інформаційних лідерів.

Чималу роль у створенні правового фундаменту регулювання інформаційного суспільства, а саме в частині науки й освіти, зіграла Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) зі своїм специфічним підрозділом – ЮНЕСКО. Так, прийняття численних концептуальних документів, що регулюють інформаційне суспільство у сфері освіти й науки, виявилось дуже актуальним і важливим орієнтиром для багатьох країн світу, коли ті розпочинали процес розбудови свого інформаційного суспільства. Саме тому досить цікавим та актуальним є вивчення й аналіз нормативно-правових актів і робочих документів ЮНЕСКО у сфері правового регулювання інформаційного суспільства з метою визначення їх ролі та дослідження міжнародної універсальної моделі правового регулювання інформаційного суспільства загалом.

Методологічне й теоретичне підґрунтя розглядуваної проблеми сформоване в наукових працях О. Гриценко, П. Клімушина, Б. Колеснікова, М. Латиніна, Ю. Максименко, Є. Макаренка, М. Міхровської, І. Мукомели, С. Попова, В. Політанського, А. Рачинського та інших учених. Щоправда, у багатьох дослідженнях відсутнє вивчення саме значення міжнародно-універсальної моделі правового регулювання інформаційного суспільства, функціонування якої зумовлює також діяльність ЮНЕСКО.

Метою статті є аналіз процесу прийняття основних концептуальних документів регулювання інформаційного суспільства ЮНЕСКО та їхньої ролі й значення у сфері розбудови та підтримки електронної освіти й науки у світі загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблемі розвитку інформаційного суспільства та його правового регулювання дедалі більше уваги почали приділяти як ООН загалом, так і її специфічний підрозділ – ЮНЕСКО. Питання аналізу інформаційних процесів у світі, а також наслідків їхнього впливу на національні культури поступово стали досить нагальними, а тому згодом набули характеру одного з головних напрямів діяльності ЮНЕСКО. На порядку денному цієї організації гостро постало питання про модель нового міжнародного інформаційного простору.

Одним із перших концептуальних документів, що визначав стратегію побудови інформаційного суспільства, є прийнятий на 29-й сесії Генеральної Конференції ЮНЕСКО в 1996 р. документ під назвою «Інформаційне суспільство для всіх». Згідно з ним магістральним напрямом міжнародного співробітництва є побудова глобального інформаційного суспільства за особливої ролі ЮНЕСКО. У цьому документі задекларовано, що забезпечення кожній людині міжнародного співтовариства широкого й вільного доступу до інформаційних ресурсів є необхідним для рівноправної участі в житті нової суспільної формації, а також що інформація та знання мають важливе значення для подолання інформаційної нерівності, є глобальним суспільним надбанням і запорукою глобальної демократії [1].

Таким чином, ЮНЕСКО уповноважила 185 своїх держав-членів, зокрема, «сприяти вільному поширенню ідей словесно й образотворчими засобами та сприяти розвитку міжнародного співробітництва у сфері кому-

нікації, інформації й інформатики з метою скорочення наявного розриву в цих сферах між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються». У Середньостроковій стратегії ЮНЕСКО на 1996–2001 рр. особлива увага приділялася питанням застосування комунікаційних та інформаційних технологій в інтересах розвитку, демократії та світу [2].

Так, на думку фахівців ЮНЕСКО, у найближчому майбутньому суспільство зіштовхнеться з низкою нових проблем, які стосуються насамперед таких аспектів:

- права на комунікацію, яке передбачає також забезпечення доступу до телекомунікаційних засобів за низькими цінами для інтелектуальних секторів (освіти, науки, культури, засобів інформації, бібліотек та архівів), які відіграють вирішальну роль у розвитку національних інформаційних інфраструктур;

- підтримки мовного й культурного різноманіття. Глобалізація, зумовлена розвитком інформаційних і комунікаційних технологій, сприймається багатьма як загроза для місцевих звичаїв, цінностей і вірувань [3].

Стратегію ЮНЕСКО щодо інформаційного суспільства визначають на сьогодні такі документи: «ЮНЕСКО та інформаційне суспільство для всіх», оновлений мандат «Загальної програми з інформації» (грудень 1996 р.), «Виконання рішення 150/EX/3.5.1 з проблем, що виникають у зв'язку з інформаційними магістралями: роль ЮНЕСКО», Резолюція ЮНЕСКО 29с/36, Основна програма IV «На шляху до комунікаційного та інформаційного суспільства для всіх» (1999 р.). В останньому випадку ЮНЕСКО має конкретний мандат ООН у галузі розвитку комунікації та виконує Основну програму IV «На шляху до комунікаційного та інформаційного суспільства для всіх» (1999 р.), яка оновлюється кожні два роки.

Визначальними стали також концептуальні засади й програми розбудови нового інформаційного середовища, напрацьовані світовим самітом «великої вісімки» 2000 р. в Окінаві, де й була прийнята Окінавська хартія, що стосувалася формування й розвитку політики становлення інформаційного суспільства (використання можливостей цифрових технологій, подолання електронно-цифрового розриву, сприяння загальній участі країнами, що досягли успіху у використанні інформаційних технологій, подальший розвиток створення умов для розвитку інформаційних технологій у розрізі двосторонньої та багатосторонньої співпраці); світовим самітом, що проходив у Женеві (Швейцарія, грудень 2003 р.); конференціями ЮНЕСКО, що відбулися в Майнці (Німеччина, 2003 р.) та Парижі (Франція, 2003 р.); самітом із проблем розбудови інформаційного суспільства та суспільства, що ґрунтується на знаннях (Туніс, 2005 р.).

Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх» 2000 р. [4] є політичною декларацією інформаційного суспільства, орієнтованого на людину, на розвиток її потенціалу, ресурсів, навичок і знань. У цій програмі визначаються шляхи подолання розриву між «інформаційно бідними» та «інформаційно багатими» країнами, закріплюється гарантований вільний доступ

кожному громадянину планети до скарбів світової культури, інформації, знань. У травні 2000 р. на сайті Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» (<http://www.ifap.ru>) було опубліковано документ «Керівництво з інформаційної грамотності для освіти протягом усього життя» – стандарти, розроблені національними асоціаціями Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ під егідою ЮНЕСКО в 2006 р. [5]. Укладачі «Керівництва з інформаційної грамотності для освіти протягом усього життя» звертають увагу користувачів інформації на те, що документ можна адаптувати до реальних умов організації чи регіону.

У червні 2007 р. в німецькому місті Кронберзі експерти країн – членів ЮНЕСКО вже обговорювали перспективи освіти на найближчі 25 років, визначивши стратегічні напрями вдосконалення процесів надбання й передачі інформації та знань, і дійшли висновку про те, що відбудуться зміни в концепції «стандартів знання». Знижуватиметься значимість надбання фактографічних знань, тоді як пріоритетами стануть уміння розбиратись у складних системах, творчо використовувати потрібну інформацію, здатність навчатися. У нових умовах значення викладачів як інструкторів буде зменшуватись, тоді як зросте їх значення як методистів, консультантів і наставників, з'явиться необхідність безперервного професійного розвитку викладачів, високого рівня їх інформаційної грамотності. Студенти будуть відігравати більш помітну роль у процесах надбання й передачі знань, зросте потреба у вільно розповсюджуваних програмних продуктах із відкритим кодом доступу [6]. Цей документ отримав назву Кронгберзької декларації про майбутнє процесів надбання та передачі знань [7].

ЮНЕСКО відіграє дуже важливу роль у сфері побудови інформаційного суспільства, оскільки формує міжнародну інформаційну політику, сприяє вільному обміну ідеями, забезпечує формування глобальної інформаційної інфраструктури та міжкультурної комунікації, як слушно зазначає Ю. Максименко [8].

Створення й діяльність міждержавних організацій є одним із ключових моментів у питанні впливу та розв'язання проблем функціонування інформаційного суспільства, що періодично виникають.

Концепція міжнародної інформаційної політики реалізується за допомогою міжнародної організації ЮНЕСКО. Її зміст полягає в прагненні міжнародного співтовариства спільно працювати над створенням нової політичної системи в межах ідеології інформаційного суспільства. Концепція універсальної участі країн – членів ЮНЕСКО в процесах трансформації, що мають водночас політичний, економічний і соціальний виміри, визначає низку пріоритетів міжнародної політики цієї організації, спрямованих на створення умов для становлення глобального інформаційного суспільства, тобто забезпечує міжкультурний діалог цивілізацій, розвиток інтелектуального потенціалу людства, етику інформаційного суспільства, етику живого світу, освіту для всіх протягом усього життя. Таким чином, ЮНЕСКО в структурі міжнародної інформаційної політики XXI століття

стає важливим форумом міжнародних відносин, глобальною рушійною силою цивілізаційного розвитку на шляху взаєморозуміння та пошуку загальногуманістичних прийнятних рішень [9].

Висновки. Таким чином, значення діяльності ЮНЕСКО у сфері регулювання інформаційного суспільства є вкрай важливим, актуальним і необхідним. Проаналізувавши основні нормативно-правові документи, можна впевнено говорити, що ЮНЕСКО є однією з найважливіших міжнародних організацій, діяльність якої прямо й безпосередньо впливає на національне законодавство багатьох країн у частині правового регулювання інформаційного суспільства. Отже, на сьогодні ЮНЕСКО являє собою міжнародно-універсальну модель правового регулювання інформаційного суспільства. Відповідно, виділення лише західної та східної моделей, як це часто зустрічається в науковій літературі, включаючи туди конкретні регіони, є застарілим науковим баченням. Вважаємо за доцільне заявити про ще одну модель – міжнародно-універсальну модель правового регулювання інформаційного суспільства, яка базується на правових основах міжнародних організацій. Так, концептуальні документи, декларації, робочі програми ЮНЕСКО використовуються та можуть бути покладені в основу правової системи конкретної держави, що не лише наблизить її до міжнародних стандартів, а й виступить тим дієвим та ефективним механізмом втілення реальної практики в розвиток і функціонування інформаційного суспільства. Це зовсім нова, проте не менш важлива модель, яка дасть можливість проаналізувати значення та вплив міжнародних і міжурядових організацій на формування правових засад регулювання інформаційного суспільства загалом.

Література:

1. Basic Documents UNESCO 1989–1995. News Communication Strategy. Document C II-96/WS/2. – Paris : UNESCO, 1995. – 109 p.
2. UNESCO and Information Society for All, A position paper, CII-96/ws/4, UNESCO, May, 1996.
3. Почепцов Г. Інформаційна політика Організації Об'єднаних Націй / Г. Почепцов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/12800528/politologiya/informatsiyna_politika_organizatsiyi_obyednanih_natsiy.
4. Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifap.ru/ofdocs/unesco/program.htm>.
5. Лау Х. Керівництво з інформаційної грамотності для освіти протягом усього життя / Х. Лау ; пер. Т. Сорокіної // Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifla.org/en/publications/guidelines-on-literacy-for-lifelong-learning>.
6. Мигович С. Інформаційна компетентність – необхідна умова використання мережевих технологій в освіті / С. Мигович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mnau.edu.ua/files/02_02_01_10/mygovich/2012-mygovich-iknuvmt.pdf.
7. Кронбергська декларація про майбутнє процесів придбання та передачі знань // Інформаційно-просвітницький портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eduhmao.ru/info/8/6428>.

8. Максименко Ю. Інформаційне суспільство в Україні: стан та перспективи становлення / Ю. Максименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/informacijne-suspilstvo-v-ukraini-stan-ta-perspektivi-stanovlennya/>.
9. Міжнародна інформаційна політика: структура, тенденції, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=general_scientific_knowledge&id=25&start=9.

Ромашенко В. А. Международно-правовое регулирование информационного общества: роль и значение деятельности ЮНЕСКО

Аннотация. В статье рассмотрены основные декларации, программы и принципы правового регулирования информационного общества, принятые ЮНЕСКО в сфере образования и науки, а также их значение и влияние на процесс становления и функционирования информационного общества в мире в целом. Выделяется отдельная международно-универсальная модель правового регулирования информационного общества международными организациями.

Ключевые слова: информационное общество, информация, знания, образование, информационное пространство, правовое регулирование, ЮНЕСКО, международно-универсальная модель правового регулирования информационного общества.

Romashchenko V. International legal regulation of the information society: the role and importance of the work of UNESCO

Summary. The article describes the main and basic declarations, programs and principles of the legal regulation of the information society, adopted by UNESCO in the field of education and science, as well as their significance and impact on the establishment and functioning of the information society in the world at large. It provided a separate international universal model of legal regulation of information society by international organizations.

Analysis of world experience using information technology achievements of the revolution, such as the Internet, mobile, personal computers, etc., offer unprecedented opportunities to the community. Great potential informational widely used in the operation of e-learning and distance learning, are useful for research, which in terms of information technology are real, closer to society and are bearing results – address socio-economic issues.

Because today one of the main directions of development of the information society is the development of education and science, almost all developed countries information rapidly create and develop a legal basis to regulate this area. Thus, the adoption of necessary regulatory acts and implementing a number of strategic programs and projects in the regulation of information society means catch wasted in key moments and fields of education, science and technological development, the gap between developed countries and overtaking in the area of information technologies and their legal regulation and reducing speeds lag behind countries – information leaders.

Key words: information society, information, knowledge, education, information space, legal regulation, UNESCO, international universal model of legal regulation of information society.